

Píše Kateřina Smyčková

(E*forum, 27. 09. 2023)

Mnoho generací literárních vědců se ptalo, kdo či co je autor a zda vůbec autor je. Tyto otázky se stávají obzvláště důraznými, klademe-li si je nad středověkými texty. Spletitost vzájemných textových vazeb a obvyklá anonymita těchto děl se v nich často snoubí s téměř neomezenou textovou variabilitou a písarskou kreativitou. **Lucie Doležalová** výstižně označuje činnost středověkých písařů jako „tvůrčí opisování“. Nazvala tak také jeden ze svých projektů věnovaných **Křížovi z Telče** (1434–1504); jeho dílo se díky Doležalové a jejím spolupracovníkům stalo pars pro toto celé bohemikální literatury pozdního středověku, jejích žánrů, témat a variantních podob. Křížův vlastní autorský přínos pro literaturu je sice téměř bezvýznamný, ovšem jeho „grafomanie“ z něj činí dokonalý příklad (pozdně)středověkého písaře a jeho činnosti.

Množství textů, které Kříž ve své vášni pro psané slovo nashromáždil a sepsal, čítá více než 25 000 stran nejrůznějších žánrů a témat: biblické texty, homiletika, právní a medicínská pojednání, hospodářské spisy, duchovní i milostná poezie, a to v latině i češtině. Rozmanitost Křížových zájmů naznačují také **Opuscula**, další z řady rozsáhlých publikací, které osobnosti Kříže z Telče a jeho dílu věnovala Doležalová se svými spolupracovníky, především Michalem Dragounem. Na kolektivní monografii *Kříž z Telče (1434–1504). Písař, sběratel a autor* (2020) již totiž navázaly dvě monumentální knihy: *Passionate Copying in Late Medieval Bohemia* (2021) a třídílné *Středověké knihovny augustiniánských kanonií v Třeboni a Borovanech* (2021), jež s Křížem rovněž úzce souvisejí, neboť Kříž jakožto člen třeboňské kanonie v obou jmenovaných klášterních knihovnách zanechal výraznou stopu.

„Opuscula“, jak je představují jejich editorky a editoři, jsou krátké texty nejrůznějšího obsahu, žánrově velmi nesourodé, někdy stěží klasifikovatelné. Jak píše Doležalová v úvodu knihy, jako „opusculum“ se ve středověku označovala také díla, kterým jejich pisatelé přikládali menší váhu – použití deminutiva mělo dehonestující efekt. Tvůrci této edice ovšem užívají tohoto termínu bez uvedeného hodnotícího odstínu, naopak – Křížova „opuscula“ si podle nich zaslouží vlastní knihu.

Edice je rozdělena do několika bloků, v nichž se kombinuje hledisko tematické s žánrovým. Například oddíl *Na kazatelně* obsahuje kázání, exempla i výpisky z Milíčovy postily; v *Návodech a příručkách* nalezneme návod na pěstování šafránu, výklad snů i poznámky k hledání pokladu; v rozsáhlém bloku polemik se můžeme setkat s dialogem o kompakzátech, invektivami proti Jiřímu z Poděbrad, verši o mniších i s výpisky o slovanské liturgii. V úvodu píše Doležalová o „edici needici“, a to s ohledem na netradiční způsob zacházení s editovanými texty: Křížovy zápisky

jsou otištěny pouze s minimálními edičními zásahy, třebaže se tak čtenáři předkládá „mnohdy částečně nesrozumitelný a nepřeložitelný latinský text“ (s. 17). O to hojnější je však doprovodný aparát, obsahující nejen překlady, ale i další možná čtení, mnoho textově kritických i věcných poznámek a textových paralel. Poodhaluje tak síť mezitextových vazeb editovaných děl a názorně ukazuje patchworkovou strukturu Křížova díla. Spíše než edice je to skutečně „needice“, monografie o drobných žánrech pozdního středověku a písařské kultuře v době nastupujícího knihtisku.

Kdyby žil Kříž o několik staletí dříve, nikoho by nenapadlo pochybovat o tom, zda je vydávání jeho díla věc potřebná a prospěšná. V době raného středověku a drahého pergamenu měl každý řádek textu velkou cenu. Na konci 15. století však došlo k inflaci psaného slova: prudce vzrostlo množství písemných projevů, díky levnému papíru písaři zapisovali nejen nejnütnější, obecně sdílené texty, ale i texty pro soukromou potřebu, a nikoli pouze ty nezbytné. Proč tedy věnovat tolik pozornosti zápiskům, literárně a historicky jen málo pozoruhodným, které Kříž „grafomansky“ nashromáždil? Snad právě jako materiálu pro zkoušení méně obvyklých postupů ediční práce, třeba v duchu metod Karla Stackmanna, würzburgské školy či Bernarda Cerquigliiniho, jejichž cílem není předložit čtenáři jediný „správný“, očištěný text, ale naopak nechat jej proniknout do nekonečné textové variability. Nebo můžeme monumentální Křížovo dílo nahlížet jako reprezentativní náhled do pozdně středověké písařské kultury, pro kterou je to, co my dnes považujeme za postmoderní čtení textu jakožto koláže nebo patchworku, běžnou záležitostí. Autor není mrtev, autor se zde dosud nezrodil. Místo autora dosud zaujímá písař, místo autorství tvůrčí opisování.

Opuscula. Neznámá dílka z rukopisů Kříže z Telče. Eds. Lucie Doležalová a Magda Králová. Praha: Scriptorium, 2022, 424 s.

www.ipsl.cz